

СУИМА Ирина Павловна

кандидат филологических наук, доцент кафедры перевода и лингвистической подготовки иностранцев Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара, пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина; тел.: +38(056) 374-98-86; e-mail: Suima-irina@mail.ru; ORCID ID: 0000-0002-2209-8614

ПОСТРОЕНИЕ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ РЕСПОНСИВНЫХ ПРЕДЛОЖЕНИЙ В ДИАЛОГИЧЕСКОЙ РЕЧИ ПОД ВЛИЯНИЕМ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ И ЭКСТРАЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ

Аннотация. *Целью статьи* является определение и анализ особенностей создания и функционирования респонсивных предложений в рамках диалогической речи. *Объектом анализа* является словесная реакция на любой вид утверждений, структурные, лексические и семантические особенности респонсивного предложения, *предметом* – влияние лингвистических и экстралингвистических факторов на структуру и функционирование респонсивных конструкций. *Материал исследования* состоит из диалогических единств, содержащих респонсивные реплики, зафиксированные в справочниках и разговорниках английского языка. В работе применяются описательный, сравнительный и структурный *методы*. В результате исследования рассмотрены основные лингвистические факторы, влияющие на специфику респонсивных предложений в диалоге. Показано влияние лингвистических и экстралингвистических факторов на структуру и семантику респонсивных предложений в рамках диалогической речи. *Практическое применение:* результаты проведенного анализа могут быть использованы в исследованиях диалога и диалогической речи на материале английского языка. **Выводы:** вербальная реакция на сообщение любого типа может зависеть от значительного количества лингвистических и экстралингвистических факторов. Среди лингвистических причин прежде всего можно назвать следующие: желание сохранить языковые ресурсы; использование различных языковых фигур; искривление грамматического построения высказывания; лексический материал стимулирующей фразы и т. п. Можно выделить следующие экстралингвистические причины: эмоциональное состояние собеседников; характер отношений собеседников между собой; их отношение к теме разговора и т. д.

Ключевые слова: респонсивное предложение, диалогическая речь, стиль речи, лексический материал, грамматическое построение предложения.

Надійшла до редколегії 05.04.2018

<https://doi.org/10.15421/251816>

УДК 811.111-26:81'42

ЧЕРНИК Олена Олегівна

асистент кафедри перекладу Національного технічного університету «Дніпровська політехніка», пр. Дмитра Яворницького, 19, м. Дніпро, 49600, Україна; тел.: +38(093) 657 85 53; e-mail: olena.chernyk@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2015-4424

СИНТАКСИЧНІ ТА КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АФОРИЗМІВ ДЕНА БРАУНА (на матеріалі циклу романів про професора Ленгдона)

Анотація. *Мета дослідження* – дослідити синтаксичні та композиційні особливості авторських афоризмів Дена Брауна, наявних в циклі романів про професора Роберта Ленгдона. *Об'єкт дослідження* – афористичні вислови Дена Брауна, *предмет* – синтаксичні та композиційні особливості афоризмів письменника, а також специфіка їх введення в тексти романів. *Матеріал дослідження* – 89 афористичних висловів, вилучених з текстів творів Дена Брауна. Застосовано *методи* лінгвостилістичного аналізу художнього тексту та кількісного підрахунку. У *результаті* дослідження з'ясовано специфіку введення афоризмів у тексти творів Дена Брауна, виявлено їх композиційні, синтактико-граматичні та синтактико-стилістичні особливості. *Практичне застосування* ре-

зультатів можливе при складанні словника афоризмів сучасної англійської літератури, а також у дослідженнях афористики та ідіостилей письменників. **Висновки:** 1) 77,5 % висловів є відносно автономними афоризмами (після вилучення з тексту залишають по собі смислові та синтаксичні лакуни); 22,5 % афоризмів є абсолютно автономними (їх вилучення не призводить до смислових та формальних лакун у тексті); 2) 60 % синтаксично залежних афоризмів вводяться в постпозицію в складному реченні, 20 % мають «обрамовуючу» позицію, 10 % вводяться в препозиції та 10 % в інтерпозиції; 3) 6,7 % афористичних висловлювань, вилучених з творів письменника, є контекстуально залежними і тому не можуть претендувати на те, щоб називатися афоризмами; 4) афоризми, що складаються з одного речення, найчастіше синтаксично реалізуються складнопідрядними реченнями – 52 %, 39 % – це прості речення, 9 % – це складносурядні речення. 38,2 % афоризмів є «складними синтаксичними цілими»; 5) 73 % афоризмів є твердження без обґрунтування, 14,6 % афоризмів побудовано за дефініційною моделлю, 9 % – за моделлю судження: тезис – аргумент; 3,4 % афоризмів за моделлю: тезис – антитеза – висновок; 6) інтонаційна виразність, експресивність та лаконічність на синтаксичному рівні в афоризмах Дена Брауна досягаються частим вживанням повтору (у 14,6 % афоризмів), паралельних конструкцій (у 10 % афоризмів), апосіопези (у 10 % афоризмів) та парцеляції (у 4,5 % афоризмів).

Ключові слова: афоризм, синтаксичні особливості, композиційні особливості, введення афоризму в текст, ідіостиль.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Представлена тема знаходиться в руслі актуальних досліджень лінгвістики, оскільки питання мовної індивідуальності автора тексту, проблема мовної економії та експресивності, які реалізуються в афоризмі, досі привертають увагу багатьох лінгвістів. Синтаксична організація афоризму відіграє велику роль у забезпеченні лаконічності, цілісності і завершеності афоризму, його здатності виразити глибоку думку. Дослідження специфіки використання афоризмів у творах Дена Брауна, їх мовностилістичних особливостей, у тому числі синтаксичних, представляють значний інтерес при комплексному вивченні ідіостилу письменника, книги якого входять до числа найбільш популярної сучасної англійської прози.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми. Синтаксису афоризмів було приділено багато уваги. На прикладі різних мов А. П. Шумакова, А. В. Королькова, Ю. С. Байкова, Ю. І. Калашник, Ван Лін, Т. І. Манякіна, Н. М. Шарманова, І. А. Мартьянова, З. К. Тарланов, О. А. Анастасєва, О. М. Фадєєва, М. М. Єленєвська та ін. вивчали семантико-структурні особливості та експресивний синтаксис афоризмів. Афоризми, як правило, поділяються дослідниками на афоризми-еквіваленти простого речення, афоризми-еквіваленти складного речення та афоризми-еквіваленти надфразної єдності [2; 12; 20 та ін]. Також афоризми розглядають як синтаксичні конструкції, що будуються за моделями судження [10]. С. Г. Гаврін [6] та Ван Лін [5] досліджують стандартизовані синтаксичні конструкції афоризмів, які вони називають комплікативними моделями (моделі дефінітивних, атрибутивних, імперативних та футуративних афоризмів). І. А. Мартьянова [15] вивчає репрезентацію афоризмів займенниково-співвідносними ототожнювальними реченнями. О. А. Анастасєва [1] аналізує синтактико-стилістичні прийоми, що актуалізують прагматичні настанови англійських афоризмів. Синтаксичні особливості введення афоризму в художній текст проаналізував Є. Є. Іванов.

У роботах Ю. С. Байкової [2], В. С. Калашник [9], Н. М. Калашникової [10] та О. М. Фадєєвої [18] досліджується індивідуальність мовної репрезентації афоризму, у тому числі в плані синтаксису, в творчості окремого письменника.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Афоризми, представлені в текстах романів Дена Брауна, зокрема їх синтактико-композиційні

особливості, як нам відомо, ще не вивчалися у лінгвістиці. Їх дослідження вважаємо обов'язковою частиною комплексного вивчення ідіостилю письменника, оскільки саме вони є прикладом прояву мовних здібностей автора та вміння в концентрованому вигляді донести до адресата свою думку.

Мета статті – дослідити синтаксичні та композиційні особливості авторських афоризмів Дена Брауна, наявних у циклі романів про професора Роберта Ленгдона. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**: 1) стисло охарактеризувати феномен афоризму та поняття «потенційного афоризму»; 2) проаналізувати специфіку введення афоризмів у тексти творів; 3) з'ясувати композиційні, синтактико-граматичні та синтактико-стилістичні особливості афоризмів, представлених в афористиці Дена Брауна.

Виклад основного матеріалу. У стислому Оксфордському словнику літературознавчих термінів (Oxford Concise Dictionary of Literary Terms) афоризм визначається як «a statement of some general principle, expressed memorably by condensing much wisdom into few words. <...> An author who composes aphorisms is an aphorist» [25]. Отже, головними рисами афоризму є стислість, наявність мудрої думки та узагальненість. Також дослідники відмічають експресивність, завершеність, неочікуваність постульованої думки в афоризмах та здатність впливати на свідомість людини [3, с. 434]. Обсяг афоризму може бути від трьох-п'яти слів [Там само, с. 434] до шести елементарних речень [4, с. 255].

Афоризм може існувати і як самостійний жанр, і бути вплетеним у тканину твору будь-якого жанру. Як правило, афоризм відмежовує себе від контексту, що утворив його, тобто є самостійною одиницею, що володіє власною «кровоносною системою». Вислів лише тоді можна назвати афоризмом, коли він здатний на власне існування [11, с. 150]. Є. Є. Іванов стверджує, що, «якщо індивідуально-авторський афоризм виникає не у вигляді окремого тексту, а як компонент змістової і композиційно-синтаксичної структури літературного твору, то він може розглядатися тільки як потенційний текст. Актуалізація індивідуально-авторського афоризму як окремого тексту можлива лише поза контекстом його походження, в якому зміст і структура афоризму ще знаходяться у стадії свого формування» [8, с. 128–129]. Афоризм може бути вилученим із контексту, тільки якщо його зміст «виходить за межі контексту» [16, с. 61], якщо він є «вільним від ситуативних та контекстуальних обмежень» [14, с. 43], носить «надтекстовий характер» [8, с. 138]. Афористичні вислови, смисл яких контекстуально обмежений, можуть неадекватно інтерпретуватися поза контекстом, тому їх актуалізація поза текстом, в якому він функціонує, неможлива [Там само, с. 129].

Творами Дена Брауна взагалі властива афористичність. Автор не тільки використовує вислови відомих людей, прислів'я, але й вводить у текст власні афоризми. Нами було вилучено 32 вже відомих раніше афоризмів та прислів'їв та 89 висловів, які претендують на те, щоб називатися індивідуально-авторськими афоризмами в силу того, що їм характерна наявність «мудрої» думки, завершеність, узагальненість, постульованість, стислість та імпліцитність. У нашому дослідженні нас цікавлять вислови саме останньої групи, оскільки вони є складовою ідіостилю письменника.

Афоризм у творах Дена Брауна може бути самостійним реченням у складі невластиве-прямої мови, окремою реплікою персонажа, а також частиною репліки персонажа. Більшість афоризмів є відносно автономними (69 афоризмів) у тексті, оскільки їх вилучення залишає по собі смислові і синтаксичні лакуни. Вони зустрічаються як у невластиве-прямій мові, так і в мовленні персонажів. Наприклад:

«Kohler slowed suddenly and turned, his gaze softening a bit. "Of course. How simple of me. **One does not need to have cancer to analyze its symptoms**". Langdon had never heard it put quite that way» [21, с. 39]; «...the provost looked across the churning sea and tried to fend off the disquiet that had settled in his gut. **The decisions of our past are the architects of our present. The decisions of the provost's past had put him in a position to negotiate almost any minefield and always come out on top**» [22, с. 20]. В обох наведених прикладах семантика афоризму детермінує зміст наступної за ним репліки. Також нами було зафіксовано 20 абсолютно автономних афоризмів, і вони майже завжди є частиною невласне-прямої мови, наприклад: «*When she saw the photo, she gasped aloud. Dr. Elizabeth Sinskey knew exactly who this man was. The good news was that he would be very easy to track. The bad news was that he was a genius in his field – a very dangerous person should he choose to be. **Nothing is more creative nor destructive than a brilliant mind with a purpose. By the time she arrived at the airport thirty minutes later***» [Ibid., с. 163]. Наведений афоризм має надтекстовий характер, і його вилучення не призведе до смислових та формальних лакун у тексті.

У 25 % випадків для виділення афоризму на фоні іншого тексту письменник використовує курсив. На нашу думку, автор це робить для того, щоб привернути увагу читача до думки, що виражається афоризмом, підкреслити її важливість. За нашими спостереженнями, курсивом виділяються в основному короткі вислови з високим ступенем узагальненості думки, більшість з них – це абсолютно автономні афоризми. Наприклад: «*Genius accepts genius unconditionally*» [21, с. 83]; «*Fear cripples faster than any implement of war*» [Ibid., с. 95].

Синтаксично залежні афоризми є частиною складних речень та вступають з іншими предикативними частинами у сурядні та підрядні відношення. Безсполучниковий зв'язок між афоризмом та іншими частинами складного речення зустрічається частіше (63,6 %), ніж сполучниковий (36,4 %), при цьому підрядний зв'язок (60 %) має перевагу над сурядним (30 %), один афоризм (10 %) стає частиною складного афоризму завдяки змішаному типу зв'язку (в інтерпозиції). Найчастіше афоризми в творах Дена Брауна вводяться в постпозицію в складному реченні (60 %). У такій позиції афоризм може вбудовуватися в складне речення як за допомогою сполучникового, так і безсполучникового зв'язку (була встановлена однакова кількість випадків): «*Smiling broadly, he added, "Sometimes, divine revelation simply means adjusting your brain to hear what your heart already knows"*» [Там само, с. 532]; «*Believe me, I know what it's like to feel all alone... the worst kind of loneliness in the world is the isolation that comes from being misunderstood. It can make people lose their grasp on reality*» [22, с. 449]. В останньому реченні замість двокрапки автор використовує три крапки, що робить речення більш експресивним та чіткіше дозволяє виокремити афоризм на фоні іншого тексту. В препозиції (10 %) афоризм вводиться за допомогою безсполучникового сурядного зв'язку: «*Mankind, if unchecked, functions like a plague, a cancer... our numbers intensifying with each successive generation until the earthly comforts that once nourish our virtue and brotherhood have dwindled to nothing...*» [Ibid., с. 144]. Також було зафіксовано 20 % випадків «обрамовуючої» позиції афоризму з безсполучниковим підрядним зв'язком: «*Fear, Katherine had once heard, acted as a stimulant, sharpening the mind's ability to think*» [24, с. 185].

Не всі афористичні висловлювання творів письменника мають шанси існувати ізольовано, оскільки вони є контекстуально залежними. Так, наприклад, вислів «*God is found in the collection of Many, rather than in the One*» [Ibid., с. 504],

який є частиною невластне-прямої мови відтворює одну з головних філософських ідей твору, яка полягає в тому, що Бог знаходиться всередині кожної людини і «множинним», бо «множинними є людські уми» [24, с. 504]. Така думка є суб'єктивною, і поза контекстом вислів буде складно зрозуміти. Хоча вислів володіє формальними ознаками афоризму (стислість, завершеність думки, постульованість мудрої думки) ми його не можемо прирахувати до афоризму, назовемо його «афористичним висловлюванням персонажа». На нашу думку, у цьому випадку вислів не стільки відтворює філософські позиції автора, скільки постулює нетрадиційну точку зору, шокуючий факт, який підриває уявлення багатьох людей, що властиво творам масової літератури, особливо бестселерам. Тобто за допомогою афоризму автор намагається вплинути на читача, видати хибне або суб'єктивне уявлення за істинне. Нами було виявлено 6 випадків таких афористичних висловлювань (6,7 %).

Деякі афоризми потребують граматичної реконструкції для того, щоб існувати поза контекстом. Так, наприклад, у тексті зустрічається фраза в прямій мові героя, в якій спостерігаємо нетипове для афоризму використання займенника першою особи однини, але в той же час вислів передає мудру думку, має маркери узагальненості (*never*) і володіє образністю та імпліцитністю, що спонукає читача задуматися над фразою: «*I've learned never to close my mind to an idea simply because it seems miraculous*» [21, с. 211]. Ми вважаємо, що, якщо фразі надати формульності, притаманній афоризмам та прислів'ям, то вона цілком зможе стати самостійним афоризмом. Для цього дійсний спосіб потрібно замінити на наказовий, змінити займенник *my* на займенник *your*, і отримаємо: *Never close your mind to an idea simply because it seems miraculous*. Також зустрічаються афористичні вислови, в яких вживається простий минулий час (9 випадків), що не є характерним для вірцевих класичних афоризмів. У трьох випадках можливо змінити його на теперішній час без смислових змін, завдяки чому вислови отримують більш узагальнений вигляд та більше шансів стати вживаними. Так, наприклад, у тексті є такий вираз «*Nature, he believed, knew how to cull itself*» [22, с. 438], а після вилучення з контексту та трансформації отримаємо *Nature knows how to cull itself*. Наведемо ще два аналогічних випадки: «*Nothing captured human interest like human tragedy*» [21, с. 200] = *Nothing captures human interest like human tragedy*; «*The goal of tattooing was never beauty. The goal was change*» [24, с. 10] = *The goal of tattooing is never beauty. The goal is change*.

Афоризми та афористичні вислови персонажів, наявні в творах Дена Брауна, можуть мати як максимально коротку форму і складатися з 3–5 слів («*Substantiate or suffocate*» [21, с. 231]; «*Every one loves a conspiracy*» [23, с. 232]; «*Nothing in Christianity is original*» [Ibid., с. 314]), так і утворюватися декількома реченнями і мати аж до 45 слів у своєму складі («*Faith is universal. Our specific methods for understanding it are arbitrary. Some of us pray to Jesus, some of us go to Mecca, some of us study subatomic particles. In the end we are all just searching for truth, that which is greater than ourselves*» [24, с. 134]). Нами було встановлено, що 66 афоризмів складаються з одного речення, 16 – з двох речень, 5 – з 3 речень; 1 – з 4 речень та 1 – з 5 речень. Отже, у більшості випадків автор виражає узагальнену думку в досить лаконічній формі.

Афоризми, що складаються з одного речення, найчастіше синтаксично реалізуються складнопідрядними реченнями (52 %), наприклад: «*We fear what we do not understand*» [23, с. 52]; 39 % – це прості речення: «*Wide acceptance of an idea is not proof of its validity*» [24, с. 79]; 9 % – це складносурядні речення: «*In the*

correct hands, fire can provide illumination... but in the wrong hands, fire can be highly destructive» [24, с. 79]. Вислови, які мають у своєму складі 2 та більше речень, є «складними синтаксичними цілими», оскільки вони об'єднані тісним синтаксичним і смисловим зв'язком, а також єдністю мікротеми, що є складовою частиною загальної теми тексту [2, с. 75], наприклад: «*Terrorism is not an expression of rage. Terrorism is a political weapon. Remove a government's facade of infallibility, and you remove it's people's faith*» [21, с. 201]. В афоризмах цього типу важко реалізуються відтворюваність та стислість, але вони також філософічні, логічні, мають смислово завершеність [2, с. 75]. У смислове ціле можуть входити як декілька простих речень, так і прості, і складні речення з різним зв'язком одночасно.

У складнопідрядних реченнях найбільшу продуктивність мають означальні відношення (40,3 %), частотними є також відношення порівняння (18 %), мети (15 %), умови (12 %) та часу (10,4 %). Найменш продуктивними є відношення причини (2,9 %) та способу дії (1,4 %). У складносурядних реченнях у 62,5 % афоризмів реалізується зв'язок протиставлення, у 37,5% спостерігається єднаний зв'язок.

Деякі афоризми (9 %) у творах письменника виражаються реченнями в пасивному стані, який дозволяє емпатично виділити об'єкт дії та саму дію, наприклад: «*Great minds are always feared by lesser minds*» [24, с. 287]. Не часто (4,5 %) письменник уживає наказовий спосіб при побудові своїх афоризмів (наприклад: «*Darkness feeds on apathy... and conviction is our most potent antidote. **Keep studying your faith. Study the Bible***» [Ibid., с. 110]), хоча ця граматична конструкція є притаманною класичним афоризмам та прислів'ям, оскільки реалізує декілька прагматичних настанов. У текстах письменника можна зустріти афоризми, що реалізуються такими типовими конструкціями для афоризмів і прислів'їв, як *Nothing... like...* (3,3 %); *No... than...* (3,3 %); *The more... the more...* (1,1 %), наприклад: «***Nothing** unites hearts **like** the presence of evil*» [21, с. 587]; «***No** love is greater **than** that of a father for His son*» [17, с. 606]; «***The more** man learned, **the more** he realized he did not know*» [24, с. 53].

Нами було зафіксовано 14,6 % афоризмів, побудованих за дефініційною моделлю, що є частотною для класичних афоризмів, оскільки вони покликані визначати реалії, наприклад: «*The media is the right arm of anarchy*» [21, с. 336]. Письменник також будує афоризми за такими моделями судження: 1) тезис – аргумент (9 %), наприклад: «*Science and religion are not at odds. Science is simply too young to understand*» [Ibid., с. 91]; «*Never interrogate before you disable your prey. A cornered enemy is a deadly enemy*» [Там само, с. 456]; 2) тезис – антитеза – висновок (3,4 %): «*Faith is universal. Our specific methods for understanding it are arbitrary. Some of us pray to Jesus, some of us go to Mecca, some of us study subatomic particles. In the end we are all just searching for truth, that which is greater than ourselves*» [22, с. 134]; «*Wealth is commonplace, but wisdom is rare. Wealth without wisdom can often end in disaster*» [24, с. 240]. 73 % афоризмів є твердження без обґрунтування.

Письменник майже не використовує питальну форму при побудові афоризмів. Нами було виокремлено лише один афористичний вислів у питальній формі: «*But who is more ignorant? The man who cannot define lightning, or the man who does not respect its awesome power?*» [21, с. 423]. Наведений приклад, з одного боку, має полемічний характер, що спонукає читача задуматися над сказаним, а з іншого – він має риторичну природу, оскільки завдяки протиставленню стає очевидним, що перший об'єкт порівняння представляється у більш позитивному світлі, ніж останній, що приводить до того, що відповідь на питання є очевидною.

Серед синтактико-стилістичних прийомів автор надає перевагу повтору (у 14,6 % афоризмів), паралельним конструкціям (у 10 % афоризмів), апосіопезі (у 10 % афоризмів) та парцеляції (4,5 % афоризмів). Повтор несе функцію посилення в афоризмах, сприяє більшій силі та напрузі висловлювання: «*Religion is flawed, but only because man is flawed*» [21, с. 423]; «*Terrorism is not an expression of rage. Terrorism is a political weapon. Remove a government's facade of infallibility, and you remove it's people's faith*» [Ibid., с. 201]. Паралелізм забезпечує ритмічну організацію вислову, а також виконує виразно-посилювальну функцію, наприклад: «*Chaos was the natural law of the universe. Indifference was the engine of entropy. Man's apathy was the fertile ground in which the dark spirits tended their seeds*» [22, с. 447]; «*In the correct hands, fire can provide illumination... but in the wrong hands, fire can be highly destructive*» [24, с. 79]. Апосіопеза, яка фіксує незакінчену, зненацька обірвану думку, в афоризмах Дена Брауна, на наш погляд, покликана виразити інтонаційно важливість сказаного, вказати на глибину думки та підкреслити невідповідність між обсягом думки, що підлягає вираженню, та характером цього вираження, наприклад: «*Darkness feeds on apathy... and conviction is our most potent antidote. Keep studying your faith. Study the Bible*» [Ibid., с. 110]; «*Sometimes a legend that endures for centuries ... endures for a reason*» [Ibid., с. 23]. Парцеляція має на меті в афоризмах письменника зосередити акцент саме на парцеляті – відірваній частині речення, підсиливши її значимість і зміст. Відсікаються, як правило, однорідні та пояснювальні компоненти. Наприклад: «*Science, by definition, is soulless. Divorced from the heart*» [21, с. 585]; «*When a question has no correct answer, there is only one honest response. The gray area between yes and no Silence*» [23, с. 548]. Важливо зазначити, що в проведеному нами раніше дослідженні класичних англомовних афоризмів, а також у роботах інших дослідників [1] парцеляція та апосіопеза не визначаються як притаманні для англомовних афоризмів, а отже, їх можна вважати рисою ідіостилю письменника. Використання цих стилістичних фігур можна пояснити тим, що в творах Дена Брауна віднайшли відбиток риси літератури ХХ сторіччя з її реалізацією «розірваної парадигми мислення» [10, с. 20].

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, проведений аналіз показав, що всі афористичні вислови в творах письменника є тільки потенційними афоризмами, оскільки вони функціонують у межах тексту. Ми встановили, що 85 % від загальної кількості вилучених нами афористичних висловів цілком можуть претендувати на те, щоб стати афоризмами та увійти в загальний вжиток. Сюди відносяться вирази, зміст яких можна зрозуміти поза контекстом твору, а також вислови, які складаються з одного або двох речень.

Нами було зафіксовано 77,5 % відносно автономних афоризмів, які після вилучення залишають по собі смислові і синтаксичні лакуни, і 22,5 % абсолютно автономних афоризмів, що мають надтекстовий характер, і їх вилучення не призводить до смислових та формальних лакун у тексті. Синтаксично залежні афоризми вводяться переважно в постпозицію в складному реченні. Афоризми, що складаються з одного речення, найчастіше синтаксично реалізуються складнопідрядними реченнями – 52 %, 39% – це прості, а 9 % – складносурядні речення. 38,2 % афоризмів є «складними синтаксичними цілими». Більшість афоризмів письменника (73 %) є твердженнями без обґрунтування, 14,6 % афоризмів побудовано за дефініційною моделлю, 9 % – за моделлю судження: тезис – аргумент; 3,4 % афоризмів за моделлю: тезис – антитеза – висновок.

Інтонаційна виразність, експресивність та лаконічність на синтаксичному рівні в афоризмах Дена Брауна досягаються частим вживанням повтору (у 14,6 %

афоризмів), паралельних конструкцій (у 10 % афоризмів), апосіопези (у 10 % афоризмів) та парцеляції (4,5 % афоризмів).

Перспективу дослідження вбачаємо в аналізі лексико-семантичних та лінгвокогнітивних особливостей афоризмів Дена Брауна.

Бібліографічні посилання

1. Анастасьєва О. А. Англomовний афоризм. Прагмастилістичний та когнітивний аспекти: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Запоріжжя, 2017. 237 с.
2. Байкова Ю. С. Афористичність як елемент ідиостиля Е. А. Евтушенко: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Абакан, 2017. 183 с.
3. Большая советская энциклопедия: в 30 т. / гл. ред. А. М. Прохоров. Изд. 3-е. Москва: Сов. Энциклопедия, 1970. Т. 2. 632 с.
4. Ваганова Е. Ю. Афоризм как тип текста в аспекте интертекстуальности: на материале немецкого языка: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Калининград, 2002. 261 с.
5. Ван Лин. Композиционно-синтаксическая организация русских афоризмов второй половины XIX века: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Санкт-Петербург, 2005. 20 с.
6. Гаврин С. Г. Афористическая фразеология как лингвистическая категория. *Ученые записки Пермского государственного педагогического института*. 1971. Т. 87. С. 3–23.
7. Еленевская М. Н. Структура и функции афоризма (на материале английского языка): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Ленинград, 1983. 166 с.
8. Иванов Е. Е. Лингвистика афоризма. Могилев: МГУ имени А. А. Кулешова, 2016. 156 с.
9. Калашник В. С. Афористичність поетичної мови Дмитра Павличка. *Людина та образ у світі мови: вибрані статті*. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2011. С. 110–112.
10. Калашникова Н. М. Афористичность как черта идиостиля В. Токаревой: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Ростов-на-Дону, 2004. 28 с.
11. Кондахсазанова Д. Р. Заметки об афоризме: своеобразие и органика. *Литературная Грузия*. 1985. Вып. 6. С. 148–169.
12. Королькова А. В. Русская афористика в контексте фразеологии: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.01. Елец, 2006. 34 с.
13. Крячков Д. А. Языковой афоризм как средство репрезентации говорящего в американском политическом дискурсе (на материале избирательной компании 2000 г.): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04. Москва, 2002. 24 с.
14. Литературный энциклопедический словарь / под ред. В. М. Кожевникова, П. А. Николаева. Москва, 1987. 751 с.
15. Мартыанова И. А. Функционирование местоименно-соотносительных отождествительных предложений: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Ленинград, 1983. 18 с.
16. Міхневич А. Я. Афарыстыка Якуба Коласа. *Беларуская лінгвістыка*. 1983. Вып. 22. С. 59–65.
17. Словарь русского языка: 50000 слов / сост. С. И. Ожегов, гл. ред. акад. С. П. Обнорский. Москва: Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1949. 968 с.
18. Фадеева О. М. Афористика Э. М. Ремарка и проблемы ее воссоздания в русских переводах: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.20. Магадан, 2003. 17 с.
19. Федоренко Н. Т., Сокольская Л. И. Афористика. Москва: Наука, 1990. 419 с.
20. Шарманова Н. М. Українська афористика: структурно-семантичний та функціональний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2005. 19 с.
21. Brown, D. *Angels & Demons*. London: Transworld Publishers, 2016. 636 p.
22. Brown, D. *Inferno*. London: Transworld Publishers, 2013. 480 p.
23. Brown, D. *The Da Vinci Code*. London: Corgi, 2004. 608 p.
24. Brown, D. *The Lost Symbol*. London: Transworld Publishers, 2009. 604 p.
25. *Oxford Concise Dictionary of Literary Terms* / Chris Baldick. Oxford: Oxford University Press, 2001. 291 p.

References

1. Anastasieva O. A. (2017), *English aphorism. Pragmatic-stylistic and cognitive aspects: dissertation* [Anhlomovnyi aforyzm. Prahmastylistychnyi ta kohnityvnyi aspekty: dys. ... kand. filol. nauk], Zaporizhzhia, 237 p.
2. Baikova Yu. S. (2017), *Aphorisms as an element of Ye. A. Yevtushenko's idiostyle: dissertation* [Aforistichnost kak element idiostilya Yt. A. Evtushenko: dis. ... kand. filol. nauk], Abakan, 183 p.
3. *The Great Soviet Encyclopedia* (1970), [Bol'shaya sovetskaya ehntsiklopediya], vol. 2, Moscow, 632 p.
4. Vaganova Ye. Yu. (2002), *Aphorism as a type of text in the intertextuality aspect: dissertation* [Aforizm kak tip teksta v aspekte intertekstual'nosti: na materiale nemeckogo yazyka: dis. ... kand. filol. nauk], Kaliningrad, 261 p.
5. Van Lin (2005), *Compositional and syntactic organization of Russian aphorisms of the second half of the XIX century: Author's thesis* [Kompozitsionno-sintaksicheskaya organizatsiya russkikh aforizmov vtoroj poloviny XIX veka: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Sankt-Peterburg, 20 p.
6. Gavrin S. G. (1971), "Aphoristic phraseology as a literary category" *Scientific notes of Permskii State Pedagogical Institute* ["Aforisticheskaya frazeologiya kak lingvisticheskaya kategoriya"], *Uchenye zapiski Permskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo instituta*, Vol. 87, pp. 3–23.
7. Yelenevskaya M. N. (1983), *Structure and functions of aphorism (on the material of the English language): dissertation* [Struktura i funktsii aforizma (na materiale anglijskogo yazyka): dis. ... kand. filol. nauk], Leningrad, 186 p.
8. Ivanov Ye. Ye. (2016), *Linguistics of aphorism* [Lingvistika aforizma], Mogilev, 156 p.
9. Kalashnik V. S. (2011), "Aphoristicity of Dmytro Pavlychko's poetic language", *Human and Image in a world of language* ["Aforystychnist' poetychnoi movy Dmytra Pavlychka", *Liudyna ta obraz u sviti movy: vybrani statii*], Harkiv, pp. 110–112.
10. Kalashnikova N. M. (2004), *Aphorisms as feature of V. Tokareva's idiostyle: Author's thesis* [Aforistichnost' kak cherta idiostilya V. Tokarevoj: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Rostov-on-Don, 2004, 28 p.
11. Kondahsazanova D. R. (1985), "Notes about aphorism: originality and organicity". *Literary Georgia* ["Zametki ob aforizme: svoeobrazie i organika", *Literaturnaya Gruzija*], № 6, pp. 148–169.
12. Korol'kova A. V. (2006), *Russian aphoristics in the context of phraseology: Author's thesis* [Russkaya aforistika v kontekste frazeologii: avtoref. dis. ... dokt. filol. nauk], Yelets, 34 p.
13. Kryachkov D. A. (2002), *Linguistic aphorism as a means of representing a speaker in American political discourse (on the material of the 2000 presidential campaign): Author's thesis* [Yazykovo aforyzm kak sredstvo reprezentatsii govoryashchego v amerikanskom politicheskom diskurse (na materiale izbiratel'noj kompanii 2000g.): avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Moscow, 24 p.
14. *Literary encyclopedic dictionary* (1987), [Literaturnyj ehntsiklopedicheskij slovar'], Moscow, 751 p.
15. Mart'yanova I. A. (1983), *Functioning of pronominal-correlative equating sentences: Author's thesis* [Funktsionirovanie mestoimennenno-sootnositel'nyh otozhdestvitel'nyh predlozhenij: avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Leningrad, 18 p.
16. Mihnevich A. Ja. (1983), "Aphorisms of Jakub Kolas". *Belarusan Linguistics* ["Afarystyka Jakuba Kolasa", *Belaruskaja lingvistyka*], № 22, pp. 59–65.
17. *The dictionary of the Russian language: 5000 words* (1949), [Slovar' russkogo yazyka: 50000 slov], Moscow, 968 p.
18. Fadeeva O. M. (2003), *Aphoristics of E. M. Remarque and problems of its translation: Author's thesis* [Aforistika E. M. Remarka i problemy ee vossozdaniya v russkikh perevodah. avtoref. dis. ... kand. filol. nauk], Magadan, 17 p.
19. Fedorenko N. T., Sokol'skaya L. I. (1990), *Aphorisms* [Aforistika], Moscow, 419 p.

20. Sharmanova N. M. (2005), *Ukrainian aphoristics: structural-semantic and functional aspect: Author's thesis [Ukraïns'ka aforistyka: strukturno-semantychnyi ta funktsional'nyi aspekty: avtořef. dis. ... kand. filol. nauk]*, Harkiv, 19 p.
21. Brown, D. (2016). *Angels & Demons* London: Transworld Publishers, 636 p
22. Brown, D. (2013), *Inferno*. London: Transworld Publishers, 480 p.
23. Brown, D. (2004), *The Da Vinci Code*. London: Corgi, 608 p.
24. Brown, D. (2009), *The Lost Symbol*. London: Transworld Publishers, 604 p.
25. Oxford Concise Dictionary of Literary Terms / Chris Baldick. Oxford: Oxford University Press, 2001, 291 p.

ЧЕРНИК Елена Олеговна

ассистент кафедры перевода Национального технического университета «Днепро́вская политехника», пр. Дмитрия Яворницкого, 19, г. Днепр, 49600, Украина; тел.: +38(093) 657 85 53;
e-mail: olena.chernyk@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2015-4424

**СИНТАКСИЧЕСКИЕ И КОМПОЗИЦИОННЫЕ ОСОБЕННОСТИ АФОРИЗМОВ
ДЭНА БРАУНА (на материале цикла романов о профессоре Лэнгдоне)**

Аннотация. *Цель исследования* – исследовать синтаксические и композиционные особенности авторских афоризмов Дэна Брауна, которые употребляются в цикле романов о профессоре Роберте Лэнгдоне. *Объект исследования* – афористические высказывания Дэна Брауна, *предмет* – синтаксические и композиционные особенности афоризмов писателя, а также специфика их введения в тексты романов. Материал исследования – 89 афористических высказываний, извлеченных из текстов произведений Дэна Брауна. Применены *методы* лингвостилистического анализа художественного текста и количественного подсчета. В *результате* исследования выяснена специфика введения афоризмов в тексты произведений Дэна Брауна, выявлены их композиционные, синтактико-грамматические и синтактико-стилистические особенности. *Практическое применение* результатов возможно при составлении словаря афоризмов современной английской литературы, а также в исследованиях афористики и идиостилей писателей. **Выводы:** 1) 77,5 % высказываний являются относительно автономными афоризмами (после исключения из текста не оставляют смысловые и синтаксические лакуны); 22,5 % афоризмов являются абсолютно автономными (их исключение не приводит к смысловым и формальным потерям в тексте); 2) 60 % синтаксически зависимых афоризмов вводятся в постпозицию в сложном предложении, 20 % имеют «обрамляющую» позицию, 10 % вводятся в препозиции, 10 % находятся в интерпозиции; 3) 6,7 % афористических высказываний, извлеченных из произведений писателя, являются контекстуально зависимыми и потому не могут претендовать на то, чтобы называться афоризмами; 4) афоризмы, которые состоят из одного предложения, чаще всего синтаксически реализуются сложноподчиненными предложениями (52 %), 39 % афоризмов – простые, а 9 % афоризмов – сложносочиненные предложения, 38,2 % афоризмов являются «сложными синтаксическими целыми»; 5) 73 % афоризмов представляют собой утверждение без обоснования, 14,6 % афоризмов построено по модели дефиниции, 9 % – по модели суждения: тезис – аргумент; 3,4 % – по модели: тезис – антитеза – вывод; 6) интонационная выразительность, экспрессивность и лаконичность на синтаксическом уровне в афоризмах Дэна Брауна достигаются частым употреблением повтора (в 14,6 % афоризмов), параллельных конструкций (в 10 % афоризмов), апозиопезиса (в 10 % афоризмов) и парцелляции (в 4,5 % афоризмов).

Ключевые слова: афоризм, синтаксические особенности, композиционные особенности, введение афоризма в текст, идиостиль.

Olena O. CHERNYK

Assistant Professor in the Translation Department, National Technical University «Dniprovskia Politechnika», pr. Dmytra Yavornytskoho, 19, Dnipro, 49600, Ukraine; tel.: +38 (093) 657 85 53;
e-mail: olena.chernyk@gmail.com; ORCID: 0000-0002-2015-4424

**SYNTACTIC AND COMPOSITIONAL FEATURES OF DAN BROWN'S APHORISMS
(on the material of Robert Langdon book series)**

Summary. *Objective* of the paper is to examine syntactic and compositional features of Dan Brown's own aphorisms functioning in Robert Langdon book series. *Object* under analysis is aphorisms as an element of Dan Brown's idiosyncrasy, *subject* is syntactic and compositional features of the author's aphorisms, as well as specificity of their introduction in the novels. *Material* of investigation is 89 aphorisms taken from Dan Brown's novels. The paper applies *methods* of linguo-stylistic analysis of a literary work and of quantitative estimation. *Findings* of the investigation are specificity of introducing aphorisms in the novels, compositional, syntactic-grammatical and syntactic-stylistic features. *Practical value* of the analysis

results can be implemented in compiling a dictionary of aphorisms of modern English literature and in studies of aphorisms, as well as idiosyncrasies of other writers. **Results:** 1) 77,5 % of sayings are relatively autonomous aphorisms (there are semantic and syntactic lacunas after their removal from the text); 22,5 % of aphorisms are absolutely autonomous (their removal does not lead to semantic and formal losses in the text); 2) 60 % of syntactically dependent aphorisms are introduced in a post-position in a complex or compound sentence, 20 % – in a «framing» position, 10 % – in a preceding context and 10 % – in an interposition; 3) 6,7 % of the aphoristic expressions taken from the writer's works are contextually dependent and therefore they can't be called aphorisms; 4) aphorisms consisting of one sentence are mostly syntactically realized by complex sentences (52 %), 39 % of aphorisms consisting of one sentence are simple sentences, 9 % of aphorisms consisting of one sentence are compound sentences. 38,2 % of aphorisms are «complex syntactic units»; 5) 73 % of aphorisms are statements without reasoning, 14,6 % of aphorisms are built as a definition, 9 % are built according to the model of judgment: thesis – argument; 3,4 % of aphorisms are built according to the model: thesis – antithesis – conclusion; 6) intonational expressiveness, emotiveness and brevity at syntactic level in Dan Brown's aphorisms is achieved by the frequent use of repetition (in 14,6 % of aphorisms), parallel constructions (in 10 % of aphorisms), aposiopesis (in 10 % of aphorisms) and parcellation (in 4,5 % of aphorisms).

Key words: *aphorism, syntactic features, compositional features, introduction of aphorism in the text, idiosyncrasy.*

Надійшла до редколегії 26.03.2018

<https://doi.org/10.15421/251817>

УДК 811.112.2'42:070](430)

ШТАТНАЯ Елена Ивановна

преподаватель кафедры германской филологии Днепропетровского национального университета имени Олеся Гончара; пр. Гагарина, 72, г. Днепр, 49010, Украина;
тел.: +38(056) 374-98-75; e-mail: shtatnaja@i.ua

ЗАГОЛОВОК И РЕФЕРЕНТНАЯ СТРУКТУРА ТЕКСТА

Аннотация. *Цель исследования* – установить референтные корреляции заголовка и текста жанра информации. *Объект изучения* – заголовки текстов жанра информации в журнале «Шпигель», *предмет* – референтные корреляции заголовка и текста. *Материал исследования* – тексты жанра информации из журнала «Шпигель». Используются описательный и сопоставительный *методы*. В *результате* исследования выявлены виды взаимоотношений между заголовком/заголовочным комплексом и референтной структурой текста. *Практическое применение* результатов возможно в курсе «Язык средств массовой коммуникации» и при обучении аннотированию и реферированию. **Выводы:** 1) важную роль в заголовочном комплексе информации играет надзаголовок, который информирует читателя в общих чертах о содержании текста и может включаться в референтную структуру текста; 2) около 20 % заголовков информации представляют собой двусоставные глагольные предложения, коррелирующие, как правило, с первым предложением текста, выступающим в роли «малого» контекста; 3) большинство заголовков жанра информации представляют собой номинативные конструкции; 4) номинативные заголовки могут коррелировать с разными предложениями в тексте; 5) лексические единицы заголовка задают обычно две референтальные цепочки разной степени протяженности, состоящие из первичного наименования референта в заголовке и его вторичных наименований в тексте; 6) основным средством развития темы заголовка является семантический повтор в его различных разновидностях; 7) заголовок информации, как правило, содержит тему текста; 8) несмотря на информативный тип текста, заголовок может содержать оценку как позитивную, так и негативную.

Ключевые слова: *заголовок, информация, референция, тема, пресса, немецкий язык.*